

Ηθική του πολέμου: Το ανθρώπινο είναι και η ενοχή

/ [Πεμπτούσια](#)

Συνεχίζουμε την παρουσίαση της εξαιρετικής μελέτης της θεολόγου κ. Βασιλικής Ρούσκα (προηγούμενη δημοσίευση: <http://www.pemptousia.gr/?p=65352>) με το ρόλο της ανθρώπινης υπόστασης και της ενοχής στις πολεμικές διαδικασίες.

Ο πόλεμος περιλαμβάνει αυτομάτως την ιδέα του να σκοτώνεις τον άλλο και εφοδιάζει τους νεοσύλλεκτους στρατιώτες με όπλα. Αυτό που χρειάζεται είναι να αναδυθεί ο σεβασμός προς το ανθρώπινο πρόσωπο μεταξύ των κοινωνιών κάτι που ο Durkheim θεώρησε ως αναδυόμενη ιερή πίστη της νεωτερικότητας. Αυτή είναι μια ψυχολογικο-ηθική πράξη που μπορεί να τεθεί σε εφαρμογή μόνο από το σύστημα. Να σημειώσουμε εδώ πως η έννοια του προσώπου στη θεολογία συγκεφαλαιώνει τη φύση και παράλληλα την προσδιορίζει. Το «είναι» του ανθρώπου διακρίνεται για την μοναδικότητα του προσώπου και το πρόσωπο που φανερώνει καθολικά την ουσία του ανθρώπου.

Πηγή: elementalproject.org/

Το γεγονός της φανέρωσης του ανθρώπινου «είναι» από το πρόσωπο δε συνεπάγεται την εξάντληση της φύσης του ανθρώπου[1]. Η ανθρώπινη φύση είναι κοινή σε όλους τους ανθρώπους ενώ το πρόσωπο είναι «ο τρόπος υπάρξεως της φύσεως κατά μία ανεπανάληπτη ιδιαιτερότητα»[2]. Το ανθρώπινο πρόσωπο εκτός των άλλων, διακρίνεται κυρίως για την ελευθερία του. Ο άνθρωπος βιώνει την πραγματικότητα του εκκλησιαστικού σώματος χάρη στην ελευθερία του προσώπου του[3]. Το πρόσωπο είναι θεμελιωμένο χριστολογικά αλλά και τριαδολογικά στη Θεολογία. Χριστολογικά το πρόσωπο καταξιώνεται στο πρόσωπο του Λόγου ως τρόπος ύπαρξης των δύο φύσεων Του και τριαδολογικά τα τρία πρόσωπα της Αγίας Τριάδας έχουν διαφορετικά υποστατικά ιδιώματα, διατηρούν όμως και κοινωνούν την κοινή φύση και ενέργεια[4]. Χωρίς λοιπόν το πρόσωπό του, ο άνθρωπος χάνει την ιδιαιτερότητά του, τον μοναδικό του τρόπο να υπάρχει όπως μόνο ο ίδιος μπορεί να υπάρξει, να επιλέγει ελεύθερα, να δημιουργεί και να γίνεται κοινωνός του διαφορετικού και του ξένου, να το προσλάβει και να το αγαπήσει εκστατικά[5].

Από την άλλη το «σύστημα» κατά τον συγγραφέα καταργεί το πρόσωπο, μεταχειρίζεται τη βία ως μέσο και προϋποθέτει άλλους επιμέρους παράγοντες που εκτός του ότι είναι σαδιστικοί και ψυχοπαθητικοί, καλλιεργούν την πίστη στην ηθική του συστήματος, γεγονός που προετοιμάζει έτσι τον πόλεμο. Με την κήρυξη του πολέμου σημειώνεται η ηθική καταγγελία του «άλλου» ως θανάσιμης απειλής για την χώρα αλλά και ως αποτρόπαιου υποστηρικτή του ηθικού κώδικα.

Ωστόσο παρατηρείται πως στο σύστημα οι άνθρωποι αδυνατούν να σκοτώσουν ο ένας τον άλλο πράγμα που επιβεβαιώνεται και με μια μελέτη για παλαίμαχους του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου σύμφωνα με την οποία βρέθηκαν ότι πάνω από το 75% των στρατιωτών αρνούνταν να ρίξουν κατά του εχθρού ακόμη και στη μάχη όταν οι ζωές τους ήταν σε μεγάλο κίνδυνο. Αυτό που οι μελέτες και οι στατιστικές δεν αναφέρουν κατά τον συγγραφέα είναι η αλήθεια για την δυναμική της ηθικής της δολοφονίας του άλλου στο σύστημα. Η έκκληση μιας χώρας για βοήθεια από τον επικίνδυνο εχθρό αυξάνει στους νεοσύλλεκτους στρατιώτες προθυμία για προστασία της χώρας τους αλλά και των οικογενειών τους καθιστώντας τους παράλληλα επιρρεπείς σε βιαιοπραγίες. Κατ' αυτόν τον τρόπο ο στρατιώτης θεωρεί πως η νίκη για την επικράτηση του δικαίου είναι πάνω από το άδικο ή αλλιώς είναι μια γενική νίκη και ακόμη θεωρεί τη βία απέναντι στον άλλο ως φυσικό παράγοντα του συστήματος.

Αναφέρονται και άλλες μορφές στρατηγικών που ακολουθούνται από το σύστημα μεταξύ των οποίων είναι οι εξωτερικές απειλές και η συστηματική προπαγάνδα η οποία προβάλλει την ηθική της βίας. Ηθικά εμπόδια για την απανθρωποποίηση είναι κατά βάση δύο: η ενοχή και οι πολίτες ως σύνολο. Αυτά τα δύο ηθικά εμπόδια κατά τον Tiryakian είναι δυνατόν να εμποδίσουν τον πόλεμο και την ανηθικότητά του.

Η ενοχή ως ηθικός περιορισμός

Κατά τη διάρκεια πολέμου έχει παρατηρηθεί ότι αναπτύσσονται σχέσεις μεταξύ των στρατιωτών και του άμαχου πληθυσμού αφού υπάρχει συναισθηματική ένταση και αλληλεγγύη σύμφωνα με τον Durkheim στο έργο του *Στοιχειώδεις μορφές της θρησκευτικής ζωής*. Με το τέλος του πολέμου, πέρα από τα αναμενόμενα με τα οποία επωφελείται ένας στρατιώτης όπως είναι μια προαγωγή ή κάποιο παράσημο, ο στρατιώτης έχει ζήσει μέσα από ξεχωριστές φιλίες και έχει πεθάνει σε εξαιρετικά ριψοκίνδυνες καταστάσεις. Τέτοιου είδους «σύνδεση» επιτυγχάνεται μόνο κατά την παιδική ηλικία και σπανιότερα σε κανονικές συνθήκες. Κάτι τέτοιο συνεπάγεται πως η ανηθικότητα της θανάτωσης είναι ρευστή κι όχι παγιωμένη αφού στην περίπτωση που έχει αναπτυχθεί σχέση μεταξύ στρατιωτών κατά τον πόλεμο, γίνεται δυσκολότερη η πράξη βίας μεταξύ τους και πολύ περισσότερο η

θανάτωση· είναι το στοιχείο που ο συγγραφέας ονομάζει *αναγνώριση*.

Ο αρχηγός ενός κράτους καθώς και οι στρατιωτικοί αρχηγοί παρόλο που αναπτύσσουν κοινωνικούς δεσμούς μεταξύ τους, δημιουργείται σε αυτούς ένα είδος προσωπικής ενοχής που εμφανίζεται μετά τη θανάτωση. Με τη νεωτερικότητα του πολέμου προσμετρούνται όχι μόνο τα νεκρά ανθρώπινα σώματα αλλά και οι ψυχικές επιπτώσεις που προκαλούνται στον άνθρωπο. Για τους παλαίμαχους είναι συνηθισμένοι όροι όπως «καταπολέμηση της κόπωσης» και «μετα-τραυματικό σύνδρομο». Κατά το προκληθέν ψυχικό τραύμα οι παλαίμαχοι φοβούνται να εκδηλώσουν τα έντονα συναισθήματά τους αφού κάτι τέτοιο έρχεται σε αντίθεση με την εικόνα που θέλουν να προβάλλουν.

Ενδεικτικά αναφέρει ο συγγραφέας τον Grossman που με τη μέθοδο της συμμετοχικής παρατήρησης σε μάχες και θανατώσεις αναφέρει σε μελέτη του πως βετεράνοι που κατά τη μάχη έδειξαν υψηλή ένταση εμφάνισαν στην πορεία υψηλότερα ποσοστά διαζυγίων, συζυγικών προβλημάτων, χρήσης ηρεμιστικών, αλκοολισμού, ανεργίας, καρδιακών παθήσεων και υψηλής αρτηριακής πίεσης. Όλα αυτά προβλήματα που δεν αφορούν μόνο τους βετεράνους αλλά προφανώς επηρεάζουν τους απογόνους τους. Κατά τον μελετητή στη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου μισό εκατομμύριο αμερικανών στρατιωτών είχε ψυχιατρική κατάρρευση ενώ εκείνοι που έπαιρναν μέρος σε συνεχείς μάχες είχαν 98% ποσοστό ψυχιατρικής κατάρρευσης μετά από 60 ημέρες.

Αυτό που επιδείνωσε την ψυχική βλάβη των στρατιωτικών βετεράνων του Βιετνάμ ήταν πως σε αντίθεση με τους προηγούμενους πολέμους, επιστρέφοντας στην πατρίδα τους δεν ήταν οι ίδιοι ευπρόσδεκτοι από τον λαό αλλά αντιμετωπίζονταν με χλευασμό και εχθρότητα. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι κατά τη διάρκεια του πολέμου τα Μ.Μ.Ε. πρόβαλλαν τη «σκοτεινή πλευρά» των βετεράνων καθιστώντας τους έτσι ηθικά κατακριτέους στη συνείδηση του λαού.

Η ανηθικότητα του πολέμου δημιουργεί μακροχρόνια ενοχή στα άτομα αφού εξωτερικεύει σε αυτά τη σκοτεινή πλευρά με τη θανάτωση του άλλου ως πράξη ακραίας βίας. Η ανηθικότητα επιδεινώνεται από το σύστημα αφού δεν είναι σε θέση να ασχοληθεί με το αίσθημα ενοχής των μαχητών. Αυτό που παρατηρεί ο Grossman είναι ότι το επάγγελμα του ψυχολόγου αποδεικνύεται ανεπαρκές ώστε να αντιμετωπίσει το αίσθημα της ενοχής καθώς και τα ηθικά ζητήματα που προκύπτουν από ακραίες καταστάσεις στη διάρκεια της μάχης.

[Συνεχίζεται]

[1] Χρ. Γιανναράς, *Το οντολογικόν περιεχόμενον της θεολογικής έννοιας του προσώπου*, Αθήνα 1970, σ. 69.

- [2] Ν. Ματσούκας, *Κόσμος-Άνθρωπος-Κοινωνία κατά τον Μάξιμο Ομολογητή*, Γρηγόρη, Αθήνα 1980, σ. 279.
- [3] Χρ. Σταμούλης, *Φύση και αγάπη*, Το Παλίμψηστον, Θεσσαλονίκη ²2007, σ. 18-21.
- [4] Ν. Ματσούκας, *Κόσμος-Άνθρωπος-Κοινωνία κατά τον Μάξιμο Ομολογητή*, Γρηγόρη, Αθήνα 1980, σ. 279, 280-281.
- [5] Χρ. Σταμούλης, *Έρωσ και θάνατος*, Ακρίτας, Αθήνα 2009, σ. 57-58.